

לקריאת הגרסה האנגלית המלאה: 10.1787/persp_glob_dev-2019-en

נקודות מבט על התפתחות גלובלית 2019 לשקול מחדש אסטרטגיות פיתוח

תקציר בעברית

"לשקול מחדש פיתוח"

מאז מלחמת העולם השנייה התפתחו רעיונות לפיתוח. בתקופות שונות פרדיגמות שונות שלטו בזרם החשיבה המרכזי. התמקדות בתיעוש, בתכנון ובצמיחה בשנים שלאחר המלחמה הניבה בשנות ה-60 רעיונות על שינוי מבני ובשנות ה-70 את תיאוריית התלות. "קונצנזוס ושינגטון" של שנות ה-80 וה-90 נתן עדיפות ליציבות מאקרו-כלכלית וקידם התאמה מבנית. מאז שנות ה-2000, גישה מבוססת יעדים הובילה ליצירת יעדי הפיתוח של המילניום ואת מחליפיהם, יעדי פיתוח בר-קיימא.

אף כי אין עדיין הגדרה סטנדרטית, מתחיל להופיע קונצנזוס לכך שפיתוח נוגע לשיפורים ריאליים באיכות חייהם של אנשים וברווחתם. אך כיצד ניתן להשיג זאת? האם אפשר להתאים כמו תקן הזהב את קווי המדיניות שהובילו לפיתוח בארצות שהקדימו להפוך מתועשות ולהשתמש בהם במדינות מתפתחות? מסלולי ההתקדמות של מדינות שהפכו מתועשות לאחרונה כמו הרפובליקה העממית של סין (להלן "סין") לא עקבו אחר הפרדיגמות שאפיינו את המיינסטרים. עובדה זו מעלה תהיות באשר לסוגי האסטרטגיות שבהן מדינות צריכות להשתמש כדי להגיע לרמות רווחה גבוהות יותר ובנות קיימא.

אסטרטגיות פיתוח צריכות להגיב להקשר גלובלי חדש

בשלושת העשורים האחרונים התרחש שינוי חשוב בכלכלה העולמית, תופעה שדוח זה מכנה "עושר משתנה" (shifting wealth). מאז שנות ה-90, משקים מתעוררים דוגמת סין והודו צמחו מהר יותר מהמוצע ב-OECD. בשילוב עם האוכלוסיות הגדולות שלהם, הבדלי הצמיחה האלה עיצבו מחדש את הנוף המאקרו-כלכלי העולמי.

הופעתה של הגאוגרפיה הכלכלית העולמית החדשה הזו התרחשה בשלוש תקופות שונות:

- פתיחתן של סין, הודו וברית המועצות לשעבר לשוקי העולם הורגשה החל משנות ה-90.
- בתקופה שנייה, מ-2001 עד למשבר הכלכלי העולמי של 2008, היינו עדים להתכנסות נרחבת של מדינות עניות בגלל צמיחה רבה יותר ויותר שהתרכזה בסין. אורבניזציה ותיעוש מהירים באסיה הובילו לעליית מחירי הסחורות.
- זו תקופה שהתרחשה לאחרונה, בעשור השני של המאה ה-21, שבמהלכה חלה האטה זמנית מסוימת בעושר המשתנה. הגורמים שהניעו האטה זו היו המיתון הגלובלי ומעברה של סין ממשק מייצר ומבוסס יצוא למשק המבוסס על שירותים וצריכה, שהובילו לצניחת מחירי הסחורות.

העושר המשתנה השפיע עמוקות על הפיתוח העולמי. הוא שרטט מחדש את מפת היחסים הכלכליים במונחים של מסחר, פיננסים והגירה. הוא הגדיל מאד את הצמיחה העולמית, והעלה מליונים מעל לקו העוני. הוא גם שינה את ארכיטקטורת המשילות העולמית.

ב-2010, מדינות מתפתחות היו 42% מכלל סחר הסחורות העולמי. זרמי דרום-דרום היוו מחצית מהמספר הכולל הזה. סין מילאה תפקיד מרכזי: מאז המשבר הפיננסי העולמי, היבוא הסיני היה הכוח המניע של מסחר דרום-דרום.

גם משקים מתעוררים הפכו לספקים חשובים כספי פיתוח; תורמים מתעוררים הגדילו את חלקם בכספי הפיתוח שאינם סיוע רשמי לפיתוח מ-6% ל-13%. מיום החגורה והדרך של סין, שהיה אסטרטגית פיתוח בינלאומית גדולה שהתמקדה בחיבור בין מדינות שונות לסין, מעמיקה עוד יותר את האינטגרציה דרום-דרום.

אסטרטגיות פיתוח אינן יכולות להניח שהצמיחה הכלכלית תניב אוטומטית שיפורים ברווחה.

הצמיחה הכלכלית בדרום לא פתרה את כל הבעיות. במדינות אחדות נרשמה עלייה בשיעור העוני המוחלט והיחסי, במקרים רבים נרשמה עלייה באי שוויון בהכנסות, והתדרדרות סביבתית ליוותה את התיעוש את האורבניזציה.

העובדה שצמיחת התמ"ג לא פתרה את כל הבעיות אינה צריכה להפתיע אותנו. אפילו קוזניץ, שהגדיר לראשונה את התמ"ג ב-1934, הזהיר מפני שימוש בו כמדד לרווחה. ובכל זאת, בכנס ברטון וודס שהתקיים כעבור עשר שנים, צמיחת התמ"ג הפכה לכלי העיקרי למדידת כלכלתה של מדינה, ובמשך עשרות שנים נחשבה אסמכתה טובה לפיתוח כללי יותר.

השקפה הוליסטית יותר של פיתוח שבוחנת ממדי רווחה שונים, את התפלגותם באוכלוסיה ואת יכולת הקיימות שלהם, מספרת לנו סיפור מורכב יותר.

באופן גלובלי, אינדיקטורי רווחה קשורים קשר הדוק עם התמ"ג לנפש. ואולם, במשך הזמן השתנה הקשר בין רווחה ובין התמ"ג לנפש. אפשר לזהות שתי תקופות:

- מ-1820 ועד 1870, מדינות עם תמ"ג גבוה יותר לנפש לא תמיד דיווחו על תוצאות רווחה טובות יותר.
- אחרי 1870, יבוא מזון אמריקאי זול יותר באירופה שהעלה את השכר הריאלי, עלייתם של משטרים דמוקרטיים, פריצות דרך בידע הרפואי ואמצעים של מדיניות חברתית גרמו להתחזקות הקורלציה בין תמ"ג לנפש ובין אמצעי רווחה.

במהלך שנות התיעוש המוקדמות, בין שנות ה-20 לשנות ה-70 של המאה ה-19, שיעור צמיחת התמ"ג של מדינות מתועשות נע סביב 1% - 1.5% בשנה. חרף הקצב האיטי יחסית, צמיחת התמ"ג הייתה בעיצומה, אך כמעט שלא השפיעה לחיוב על הרווחה. "פרדוקס הצמיחה המוקדמת" הזה היה המחיר שמדינות שהקדימו להפוך מתועשות שילמו על אורבניזציה מהירה ופרולטרניזציה.

מאז שנות ה-50 של המאה ה-20, מדינות שהחלו לצמוח במהירות נבדלו מכאלה שהקדימו להתפתח בגלל תופעה של "סגירת פערים" או התכנסות תמ"ג לנפש:

- באמריקה הלטינית, העלייה שנרשמה ברווחה הייתה חזקה מהעלייה שנרשמה בתמ"ג לנפש.
- באפריקה, שיפורים ברווחה השיגו תוצאות יחסית טובות יותר מאלה של התמ"ג לנפש, אך נותר פער קבוע וצומח לעומת שאר העולם.
- באסיה, צמיחה כלכלית מרהיבה לוותה בעליות מרשימות בממדים מסוימים של הרווחה (תוחלת חיים, השכלה), אך לא בכולם.

אסטרטגיות פיתוח צריכות להגיב למגמות ולאתגרים חדשים

מעבר ליעדים של צמיחה כלכלית, מרבית תכניות הפיתוח הלאומיות המתוכננות כיום מתמקדות בכוללות חברתית ובקיימות סביבתית. ואולם, מעטות מציגות מודעות למגמות גדולות ולאתגרים ולהזדמנויות שהם מציגים.

עם אתגרים אחדים התמודדו בעבר: האטה אפשרית בצמיחה העולמית, פרוטקציוניזם, עלייה באי-שוויון, גידול האוכלוסייה והיחלשות המשילות העולמית.

ואולם, הופיעו אתגרים חדשים שעמם לא התמודדו מדינות שהקדימו להפוך מתועשות. בין אתגרים אלה ניתן למנות כללים גלובליים חדשים, תלות הדדית בין מדינות, גידול חסר תקדים של האוכלוסייה, ניידות גבוהה, סיכון למגפות ושינויי אקלים. אפשר למנות גם טכנולוגיות חדשות, דיגיטליזציה רווחת, אוטומציה, בינה מלאכותית וביו-טכנולוגיה.

אסטרטגיות פיתוח עבור המאה ה-21

משקים מתעוררים בחרו ויבחרו ללכת בנתיבים שונים מאלה שבהם בחרו משקים שהקדימו להפוך מתועשים. ואכן, בנתיב של העושר המשתנה, אסטרטגיות חדשות כוללות שיתוף פעולה דרום-דרום רב יותר, מדיניות שקושרות בין הגירה לפיתוח, ודרכים חדשות להרחיב את ההגנה החברתית.

הניסיון מראה שאסטרטגיות הן כלי מועיל להבטחת צמיחה מאוזנת, הכולל נושאים חברתיים וסביבתיים. ההיסטוריה למדת אותנו שבמקום לעצב פרדיגמת פיתוח יחידה עבור כל המדינות, אסטרטגיות הפיתוח הן אפקטיביות יותר כאשר הן רב-מגזריות, משתפות, ספציפיות לאתר מסוים ומשולבות ברב-צדדיות, וכאשר המשאבים והרצון הפוליטי הנחוצים זמינים כדי להבטיח יישום.

© OECD

תקציר זה אינו מהווה תרגום רשמי של ה-OECD.

שעתוק תקציר זה מותר בכפוף לאזכור זכות היוצרים של ה-OECD וכותרת הפרסום המקורי.

Read the complete English version on OECD iLibrary!

© OECD (2018), *Perspectives on Global Development 2019: Rethinking Development Strategies*, OECD Publishing.

doi: 10.1787/persp_glob_dev-2019-en